

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)

της 19ης Ιουλίου 2012*

«Κοινωνική ασφάλιση των διακινούμενων εργαζομένων — Κανονισμός (ΕΚ) 987/2009 — Άρθρο 44, παράγραφος 2 — Κρίση περί του δικαιώματος συντάξεως γήρατος — Συνυπολογισμός περιόδων ανατροφής τέκνων που συμπληρώθηκαν σε άλλο κράτος μέλος — Δυνατότητα εφαρμογής — Άρθρο 21 ΣΛΕΕ — Ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών»

Στην υπόθεση C-522/10,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Sozialgericht Würzburg (Γερμανία) με απόφαση της 29ης Οκτωβρίου 2010, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 9 Νοεμβρίου 2010, στο πλαίσιο της δίκης

Doris Reichel-Albert

κατά

Deutsche Rentenversicherung Nordbayern,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους K. Lenaerts, πρόεδρο τμήματος, J. Malenovský, R. Silva de Lapuerta, Γ. Αρέστη και D. Šváby (εισηγητή), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: N. Jääskinen

γραμματέας: A. Impellizzeri, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 12ης Ιανουαρίου 2012,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Doris Reichel-Albert, εκπροσωπούμενη από τον J. Schwach, Rechtsanwalt,
- το Deutsche Rentenversicherung Nordbayern, εκπροσωπούμενο από τον W. Willeke, Direktor,
- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους T. Henze και J. Möller,
- η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την C. Pesendorfer,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους V. Kreuzschitz και M. van Hoof,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 1ης Μαρτίου 2012,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 44, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΚ) 987/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Σεπτεμβρίου 2009, για καθορισμό της διαδικασίας εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) 883/2004 για τον συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας (ΕΕ L 284, σ. 1).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της D. Reichel-Albert και του Deutsche Rentenversicherung Nordbayern [ασφαλιστικό ταμείο συντάξεων βόρειας Βαυαρίας] (στο εξής: DRN) σχετικά με την άρνηση του δεύτερου να συνυπολογίσει και να αναγνωρίσει, για τον υπολογισμό της μελλοντικής συντάξεως γήρατος της D. Reichel-Albert, «περιόδους που αφιερώθηκαν στην ανατροφή τέκνων» και «συνεκτιμώμενες περιόδους» που η πρώτη συμπλήρωσε στο Βέλγιο.

Το νομικό πλαίσιο

Η κανονιστική ρύθμιση της Ένωσης

Ο κανονισμός (ΕΟΚ) 1408/71

- 3 Το άρθρο 13, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς και τις οικογένειές τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 73), προβλέπει σειρά κανόνων για τον καθορισμό της εφαρμοστέας νομοθεσίας στο πλαίσιο αυτό. Ορίζεται ότι οι κανόνες αυτοί εφαρμόζονται με την επιφύλαξη των άρθρων 14 έως 17 του ως άνω κανονισμού τα οποία περιλαμβάνουν διάφορους ειδικούς κανόνες.
- 4 Το άρθρο 13, παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού αυτού ορίζει:

«το πρόσωπο που ασκεί μισθωτή δραστηριότητα στο έδαφος κράτους μέλους υπόκειται στη νομοθεσία του κράτους αυτού, ακόμη και αν κατοικεί στο έδαφος άλλου κράτους μέλους ή αν η επιχείρηση ή ο εργοδότης που το απασχολεί έχει την έδρα της ή την κατοικία του στο έδαφος άλλου κράτους μέλους».
- 5 Το άρθρο 13, παράγραφος 2, στοιχείο στ', του κανονισμού 1408/71, το οποίο προστέθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2195/91 του Συμβουλίου, της 25ης Ιουνίου 1991, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 και του κανονισμού (ΕΟΚ) 574/72 περί εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 (ΕΕ L 206, σ. 2), και άρχισε να ισχύει από τις 29 Ιουλίου 1991, ορίζει:

«το άτομο στο οποίο η νομοθεσία κράτους μέλους παύει να έχει εφαρμογή, χωρίς η νομοθεσία άλλου κράτους μέλους να καταστεί εφαρμοστέα κί' αυτό σύμφωνα με έναν από τους κανόνες που αναφέρονται στα προηγούμενα στοιχεία ή με μια από τις εξαιρέσεις ή ειδικούς κανόνες που αναφέρονται στα άρθρα 14 έως 17, υπόκειται στη νομοθεσία κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου κατοικεί, σύμφωνα με τις διατάξεις αυτής και μόνο της νομοθεσίας.»

Ο κανονισμός (ΕΚ) 883/2004

- 6 Ο κανονισμός (ΕΚ) 883/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για τον συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας (ΕΕ L 166, σ. 1), ο οποίος άρχισε να ισχύει στις 20 Μαΐου 2004, έχει ως αντικείμενο τον συντονισμό των εθνικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης. Κατά το άρθρο του 91, εφαρμόζεται από την ημερομηνία ενάρξεως της ισχύος του κανονισμού του εφαρμογής, του κανονισμού 987/2009, δηλαδή από την 1η Μαΐου 2010, και αντικαθιστά το προηγούμενο ρυθμιστικό πλαίσιο εκσυγχρονίζοντας και απλοποιώντας το.
- 7 Το άρθρο 87 του κανονισμού 883/2004, το οποίο περιλαμβάνει τις «Μεταβατικές διατάξεις», ορίζει:
- «1. Δεν αποκτώνται δικαιώματα δυνάμει του παρόντος κανονισμού για την περίοδο πριν από την ημερομηνία εφαρμογής του.
2. Κάθε περίοδος ασφάλισης καθώς και, κατά περίπτωση, κάθε περίοδος μισθωτής ή μη μισθωτής δραστηριότητας ή κατοικίας, η οποία πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με τη νομοθεσία ενός κράτους μέλους πριν από την ημερομηνία εφαρμογής του παρόντος κανονισμού στο σχετικό κράτος μέλος, λαμβάνεται υπόψη για τον προσδιορισμό των δικαιωμάτων που αποκτώνται σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό.
3. Με την επιφύλαξη της παραγράφου 1, ένα δικαίωμα αποκτάται δυνάμει του παρόντος κανονισμού ακόμη και εάν αναφέρεται σε γεγονός που συνέβη πριν από την ημερομηνία εφαρμογής του στο ενδιαφερόμενο κράτος μέλος.

[...]»

Ο κανονισμός 987/2009

- 8 Ο κανονισμός 987/2009 καθορίζει τις λεπτομέρειες εφαρμογής του βασικού κανονισμού 883/2004, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 89 αυτού.
- 9 Το άρθρο 44 του κανονισμού 987/2009, το οποίο τιτλοφορείται «Συνυπολογισμός των περιόδων ανατροφής τέκνου», ορίζει:
- «1. Για τους σκοπούς του παρόντος άρθρου, ως “περίοδος ανατροφής τέκνου” νοείται οποιαδήποτε περίοδος που πιστώνεται δυνάμει της περί συντάξεων νομοθεσίας κράτους μέλους ή η οποία παρέχει δικαίωμα σε συμπλήρωμα της σύνταξης αποκλειστικά λόγω του ότι ο δικαιούχος ανέθρεψε τέκνο, ανεξάρτητα από τη μέθοδο που χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό των περιόδων αυτών και το κατά πόσον οι περίοδοι αυτές τρέχουν από το χρόνο της ανατροφής τέκνου ή αναγνωρίζονται αναδρομικά.
2. Εάν, δυνάμει της νομοθεσίας του κράτους μέλους που είναι αρμόδιο δυνάμει του τίτλου II του βασικού κανονισμού, δεν συνυπολογίζεται περίοδος ανατροφής τέκνου, ο φορέας του κράτους μέλους, η νομοθεσία του οποίου ήταν εφαρμοστέα δυνάμει του τίτλου II του βασικού κανονισμού στον ενδιαφερόμενο λόγω άσκησης μισθωτής ή μη μισθωτής δραστηριότητας την ημερομηνία κατά την οποία, δυνάμει της εν λόγω νομοθεσίας, έπρεπε να αρχίσει να συνυπολογίζεται η περίοδος ανατροφής τέκνου για το τέκνο αυτό, εξακολουθεί να είναι αρμόδιος για το συνυπολογισμό της εν λόγω περιόδου ως περιόδου ανατροφής τέκνου δυνάμει της νομοθεσίας του, ως εάν η εν λόγω ανατροφή τέκνου να είχε πραγματοποιηθεί στην επικράτειά του.

[...]»

- 10 Το άρθρο 93 του κανονισμού αυτού, το οποίο τιτλοφορείται «Μεταβατικές διατάξεις», έχει ως εξής:
- «Οι διατάξεις του άρθρου 87 του βασικού κανονισμού εφαρμόζονται στις καταστάσεις που καλύπτει ο κανονισμός εφαρμογής.»

Η γερμανική κανονιστική ρύθμιση

- 11 Στη γερμανική νομοθεσία προβλέπονται δύο τρόποι για τον συνυπολογισμό της περιόδου ανατροφής τέκνων στο πλαίσιο του προβλεπόμενου από τον νόμο συστήματος ασφαλίσεως γήρατος. Ο πρώτος συνίσταται στην αναγνώριση των περιόδων που αφιερώθηκαν στην ανατροφή τέκνων («Kindererziehungszeiten») ως χρόνου υποχρεωτικής ασφαλίσεως στο προβλεπόμενο από τον νόμο σύστημα ασφαλίσεως γήρατος, ώστε να συνυπολογίζονται οι εν λόγω περίοδοι στον χρόνο ασφαλίσεως που απαιτείται για τη θεμελίωση συντάξεως γήρατος. Ο δεύτερος λαμβάνει τη μορφή συνεκτιμώμενων περιόδων («Berücksichtigungszeiten»), οι οποίες δεν θεμελιώνουν δικαίωμα σε σύνταξη αλλά οι οποίες λαμβάνονται υπόψη για τον υπολογισμό ορισμένων περιόδων αναφοράς, διατηρούν την προστασία που προβλέπεται για τα άτομα με μειωμένη ικανότητα βιοπορισμού και έχουν θετική επίδραση στην αξία που αποδίδεται στις συμπληρωθείσες χωρίς ασφάλιση περιόδους.
- 12 Το άρθρο 56 του βιβλίου VI του γερμανικού κώδικα κοινωνικής ασφαλίσεως (Sozialgesetzbuch, στο εξής: SGB VI), το οποίο τιτλοφορείται «Περίοδοι ανατροφής τέκνου», ορίζει:

«1) Οι περίοδοι ανατροφής τέκνου είναι οι περίοδοι που αφιερώνονται στην ανατροφή τέκνου κατά τη διάρκεια των τριών πρώτων ετών της ζωής του. Αναγνωρίζεται περίοδος ανατροφής τέκνου υπέρ ενός των γονέων (άρθρο 56, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, σημείο 3, και παράγραφος 3, σημεία 2 και 3, του βιβλίου I) εφόσον

1. η περίοδος ανατροφής καταλογίζεται στον εν λόγω γονέα,
2. η ανατροφή πραγματοποιήθηκε στο έδαφος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας ή μπορεί να εξομοιωθεί προς μια τέτοια ανατροφή και
3. δεν αποκλείεται η αναγνώριση υπέρ του εν λόγω γονέα.

[...]

3) Η ανατροφή πραγματοποιείται εντός της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας όταν ο γονέας που ανέλαβε την ανατροφή έχει τη συνήθη κατοικία του μαζί με το τέκνο στο έδαφος της. Υπάρχει εξομοίωση με ανατροφή τέκνου εντός της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, όταν ο γονέας που ανέλαβε την ανατροφή έχει τη συνήθη κατοικία του, μαζί με το τέκνο, στην αλλοδαπή και κατά τη διάρκεια της ανατροφής ή ευθύς πριν τη γέννηση του τέκνου έχει συμπληρώσει περιόδους υποχρεωτικής ασφαλίσεως, λόγω της εκεί μισθωτής ή μη δραστηριότητάς του. Σε περίπτωση κοινής κατοικίας των συζύγων ή συντρόφων στο εξωτερικό, αυτό ισχύει επίσης και όταν ο σύζυγος ή σύντροφος που ανέλαβε την ανατροφή έχει συμπληρώσει τέτοιες περιόδους υποχρεωτικής ασφαλίσεως ή δεν τις έχει συμπληρώσει μόνο για το λόγο ότι υπάγεται στα πρόσωπα του άρθρου 5, παράγραφοι 1 και 4, ή είχε εξαιρεθεί από την υποχρεωτική ασφάλιση.

[...]»

- 13 Το άρθρο 57 του SGB VI, το οποίο αφορά τις «συνεκτιμώμενες περιόδους», έχει ως εξής:

«Η περίοδος ανατροφής τέκνου ως τη συμπλήρωση των δέκα ετών του τέκνου αποτελεί για έναν από τους γονείς συνεκτιμώμενη περίοδο εάν κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής πληρούνται επίσης οι προϋποθέσεις για την αναγνώριση περιόδου ανατροφής τέκνου. [...]»

- 14 Για τέκνα γεννημένα πριν από την 1η Ιανουαρίου 1992, το άρθρο 249 του SGB VI μειώνει τον χρόνο ασφαλίσεως για ανατροφή τέκνου από τρία έτη σε δώδεκα μήνες.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 15 Η D. Reichel-Albert άσκησε μισθωτή δραστηριότητα στη Γερμανία και έζησε εκεί ως τις 30 Ιουνίου 1980. Στη συνέχεια έλαβε επίδομα ανεργίας από το κράτος μέλος αυτό, η καταβολή του οποίου έπαυσε στις 10 Οκτωβρίου 1980.
- 16 Από την 1η Ιουλίου 1980 έως τις 30 Ιουνίου 1986, κατοικούσε στο Βέλγιο με τον σύζυγό της, ο οποίος ασκούσε εκεί μισθωτή δραστηριότητα. Το ζεύγος απέκτησε δύο τέκνα, τα οποία γεννήθηκαν στο Βέλγιο στις 25 Μαΐου 1981 και στις 29 Οκτωβρίου 1984 αντιστοίχως.
- 17 Από την 1η Ιανουαρίου 1984 υπήχθη σε προαιρετική ασφάλιση καταβάλλοντας εισφορές στο προβλεπόμενο από τον νόμο σύστημα ασφαλίσεως γήρατος στη Γερμανία.
- 18 Την 1η Ιουλίου 1986, η D. Reichel-Albert, ο σύζυγός της και τα τέκνα τους δήλωσαν επισήμως ως τόπο κατοικίας τους τη Γερμανία.
- 19 Με πράξεις της 12ης Αυγούστου και της 28ης Οκτωβρίου 2008, το DRN απέρριψε αίτημα της D. Reichel-Albert για συνυπολογισμό και αναγνώριση των περιόδων που αφιέρωσε στην ανατροφή των τέκνων της και των «συνεκτιμώμενων περιόδων» που είχε συμπληρώσει κατά την παραμονή της στο Βέλγιο, για τον λόγο ότι, κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής, η ανατροφή των τέκνων πραγματοποιήθηκε στο εξωτερικό. Μόνο οι περίοδοι μετά την 1η Ιουλίου 1986, ημερομηνία κατά την οποία η ενδιαφερόμενη οικογένεια είχε εκ νέου επισήμως την κατοικία της στη Γερμανία, αναγνωρίστηκαν ως συνεκτιμώμενες περίοδοι λόγω ανατροφής τέκνων. Την 1η Δεκεμβρίου 2008, η D. Reichel-Albert άσκησε διοικητική ένσταση, την οποία το DRN απέρριψε με πράξη της 29ης Ιανουαρίου 2009.
- 20 Από τις πράξεις του DRN προκύπτει ότι, κατά την παραμονή στο Βέλγιο, δεν διατηρήθηκε ο απαιτούμενος δεσμός με την επαγγελματική ζωή στη Γερμανία ούτε μέσω σχέσεως εργασίας της D. Reichel-Albert ούτε μέσω του συζύγου της, δεδομένου ότι μεσολάβησε διάστημα ανώτερο του ενός μηνός μεταξύ της λήξεως της μισθωτής δραστηριότητας της D. Reichel-Albert, στην οποία περιλαμβάνεται και το χρονικό διάστημα κατά το οποίο ελάμβανε επίδομα ανεργίας, και της ενάρξεως της περιόδου ανατροφής τέκνων.
- 21 Στις 13 Φεβρουαρίου 2009 η D. Reichel-Albert κατέθεσε ενώπιον του Sozialgericht Würzburg προσφυγή ακυρώσεως κατά της από 29 Ιανουαρίου 2009 αποφάσεως επί της διοικητικής ενστάσεως, με αίτημα να υποχρεωθεί το DRN να συνυπολογίσει τις περιόδους από την 25η Μαΐου 1981 ως την 30ή Ιουνίου 1986, όσον αφορά το πρώτο από τα τέκνα της, και από την 29η Οκτωβρίου 1984 ως την 30ή Ιουνίου 1986, όσον αφορά το δεύτερο. Προς στήριξη της προσφυγής της επικαλέστηκε τις αποφάσεις της 23ης Νοεμβρίου 2000, C-135/99, Elsen (Συλλογή 2000, σ. I-10409), καθώς και της 7ης Φεβρουαρίου 2002, C-28/00, Kauer (Συλλογή 2002, σ. I-1343), και υποστήριξε ότι δεν είχε πλήρως αποκοπεί από τη Γερμανία λόγω της εγκαταστάσεώς της στο Βέλγιο.
- 22 Το Sozialgericht Würzburg έκρινε ότι από τον συνδυασμό των άρθρων 56, παράγραφος 3, του SGB VI και του άρθρου 44, παράγραφος 2, του κανονισμού 987/2009 προέκυπτε ότι η D. Reichel-Albert δεν είχε τη δυνατότητα να αναγνωρίσει τις επίμαχες περιόδους ανατροφής των τέκνων της ούτε στη Γερμανία ούτε στο Βέλγιο, εφόσον δεν ασκούσε καμία δραστηριότητα —μισθωτή ή μη— κατά την έναρξη των περιόδων αυτών και ότι, κατά συνέπεια, η ενδιαφερόμενη ετίθετο σε μειονεκτική θέση λόγω της ασκήσεως του δικαιώματός της να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 21 ΣΛΕΕ.

23 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Sozialgericht Würzburg αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- «1) Έχει η διάταξη του άρθρου 44, παράγραφος 2, του [κανονισμού 987/2009] την έννοια ότι δεν επιτρέπει την εφαρμογή κανονιστικής ρυθμίσεως κράτους μέλους, κατά την οποία περίοδοι ανατροφής τέκνου, που συμπληρώθηκαν εντός άλλου κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μπορούν να αναγνωρισθούν ως συμπληρωθείσες στην ημεδαπή, μόνον όταν ο έχων την ανατροφή γονέας διέμενε συνήθως με το τέκνο του στην αλλοδαπή και κατά τη διάρκεια της ανατροφής ή αμέσως πριν από τη γέννηση του τέκνου είχε περιόδους υποχρεωτικής καταβολής εισφορών λόγω εκεί ασκήσεως μισθωτής ή μη μισθωτής δραστηριότητας ή όταν, στην περίπτωση από κοινού διαμονής συζύγων ή συμβιούντων συντρόφων στην αλλοδαπή, ο σύζυγος ή ο σύντροφος του έχοντος την ανατροφή γονέα έχει τέτοιες περιόδους υποχρεωτικής καταβολής εισφορών ή δεν έχει απλώς και μόνο λόγω του ότι περιλαμβανόταν στα μνημονευόμενα στα άρθρα 5, παράγραφοι 1 και 4, του SGB VI [βιβλίο VI του Sozialgesetzbuch] πρόσωπα ή απαλλασσόταν από την υποχρεωτική ασφάλιση κατά το άρθρο 6 του SGB VI (άρθρα 56, παράγραφος 3, δεύτερη και τρίτη περίοδος, 57 και 249 του SGB VI);
2. Έχει, πέραν της γραμματικής ερμηνείας, η διάταξη του άρθρου 44, παράγραφος 2, του [κανονισμού 987/2009] την έννοια ότι σε εξαιρετική περίπτωση πρέπει και χωρίς την ύπαρξη μισθωτής ή μη μισθωτής δραστηριότητας να λαμβάνονται υπόψη οι περίοδοι ανατροφής τέκνου, αν άλλως μια τέτοια περίοδος δεν θα συνυπολογιζόταν ούτε στο αρμόδιο κράτος μέλος ούτε σε άλλο κράτος μέλος, στο οποίο το πρόσωπο διέμενε συνήθως κατά τη διάρκεια της ανατροφής του τέκνου, κατά τις αντίστοιχες νομοθετικές διατάξεις;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις επί της ratione temporis εφαρμογής του άρθρου 44 του κανονισμού 987/2009

- 24 Λαμβανομένων υπόψη του χρόνου των επίδικων πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 15 έως 21 της παρούσας αποφάσεως, καθώς και της ημερομηνίας ενάρξεως ισχύος του κανονισμού 987/2009, πρέπει πρωτίστως να εξακριβωθεί αν το άρθρο 44 του εν λόγω κανονισμού, του οποίου την ερμηνεία ζητεί το αιτούν δικαστήριο, έχει πράγματι εφαρμογή *ratione temporis* όσον αφορά τα πραγματικά περιστατικά της κύριας δίκης.
- 25 Συναφώς, είναι πάγια η νομολογία ότι, κατά γενικό κανόνα, η αρχή της ασφάλειας δικαίου δεν επιτρέπει να καθορίζεται ως χρονικό σημείο ενάρξεως της ισχύος πράξεως της Ένωσης ημερομηνία προγενέστερη της δημοσιεύσεώς της, εκτός εάν, κατ' εξαίρεση, αυτό απαιτείται από σκοπό γενικού συμφέροντος και προστατεύεται δεόντως η δικαιολογημένη εμπιστοσύνη των ενδιαφερομένων, προκύπτει δε σαφώς από το γράμμα, τους σκοπούς ή την οικονομία των οικείων κανόνων ότι πρέπει να τους αναγνωριστεί τέτοιο αποτέλεσμα (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 19ης Μαρτίου 2009, C-256/07, Mitsui & Co. Deutschland, Συλλογή 2009, σ. I-1951, σκέψη 32 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 26 Με το άρθρο 97 του κανονισμού 987/2009, ο νομοθέτης της Ένωσης όρισε ως ημερομηνία ενάρξεως της ισχύος του κανονισμού αυτού την 1η Μαΐου 2010 χωρίς να μπορεί να συναχθεί από καμία αιτιολογική σκέψη ή διάταξή του σκοπός καθορισμού για το άρθρο 44 του εν λόγω κανονισμού προγενέστερης ημερομηνίας ενάρξεως της ισχύος του σε σχέση με εκείνη της δημοσιεύσεως της πράξεως αυτής. Αντιθέτως, από το άρθρο 87, παράγραφος 1, του κανονισμού 883/2004, ο οποίος εφαρμόζεται στις περιπτώσεις που διέπονται από τον κανονισμό 987/2009 κατά το άρθρο 93 του κανονισμού αυτού, προκύπτει ότι δυνάμει αυτού δεν αποκτώνται δικαιώματα για την περίοδο πριν την ημερομηνία εφαρμογής του, δηλαδή την 1η Μαΐου 2010.

- 27 Όπως, όμως, διαπίστωσε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 40 των προτάσεών του, πρέπει να επισημανθεί ότι, όταν το DNR εξέδωσε τις προσβαλλόμενες πράξεις της κύριας δίκης, αρνούμενο στην D. Reichel-Albert τον συνυπολογισμό των επίδικων περιόδων ανατροφής τέκνων, ο κανονισμός 987/2009 δεν είχε ακόμη εφαρμογή.
- 28 Κατά συνέπεια, το άρθρο 44 του κανονισμού 987/2009 δεν έχει εφαρμογή *ratione temporis* στα πραγματικά περιστατικά της κύριας δίκης.
- 29 Υπ' αυτές τις περιστάσεις, πρέπει ως προς τα πραγματικά περιστατικά της κύριας δίκης να τύχουν εφαρμογής οι κανόνες της Ένωσης σχετικά με τον συντονισμό των εθνικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, όπως προκύπτουν από τον κανονισμό 1408/71, ερμηνευόμενοι υπό το πρίσμα των σχετικών διατάξεων της Συνθήκης ΛΕΕ και, ειδικότερα, εκείνων που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, των οποίων γίνεται αναφορά στην απόφαση του αιτούντος δικαστηρίου.
- 30 Εφόσον, όμως, ο κανονισμός 1408/71 δεν προβλέπει κανένα ειδικό κανόνα σχετικά με την αναγνώριση, στο πλαίσιο της ασφάλισης γήρατος, περιόδων που αφιερώθηκαν στην ανατροφή τέκνων και συμπληρώθηκαν σε άλλο κράτος μέλος, πρέπει να γίνει δεκτό ότι με τα ερωτήματα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο ζητείται, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν, σε περίπτωση όπως αυτή της κύριας δίκης, το άρθρο 21 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι υποχρεώνει τον αρμόδιο φορέα ενός κράτους μέλους να συνυπολογίζει, προς τον σκοπό χορηγήσεως συντάξεως γήρατος, τις περιόδους ανατροφής τέκνου οι οποίες συμπληρώθηκαν σε άλλο κράτος μέλος, ως εάν οι περίοδοι αυτές είχαν συμπληρωθεί στην ημεδαπή, από πρόσωπο το οποίο, κατά τον χρόνο γεννήσεως των τέκνων του, είχε παύσει να εργάζεται στο πρώτο κράτος μέλος και είχε προσωρινά εγκατασταθεί στο έδαφος του δεύτερου κράτους μέλους χωρίς, όμως, να ασκήσει εκεί μισθωτή ή μη δραστηριότητα.

Επί των δύο ερωτημάτων

- 31 Πρέπει, κατ' αρχάς, να προσδιοριστεί βάσει της νομοθεσίας ποιου από τα δύο συγκεκριμένα κράτη μέλη πρέπει να οριστούν και να αναγνωριστούν ως περίοδοι εξομοιούμενες με περιόδους κανονικού χρόνου ασφάλισης τα χρονικά διαστήματα τα οποία η προσφεύγουσα της κύριας δίκης αφιέρωσε στην ανατροφή των τέκνων της, στο Βέλγιο, μεταξύ του 1981 και του 1986, και, στη συνέχεια, στην περίπτωση που καθοριστεί ως εφαρμοστέα η γερμανική νομοθεσία, να εκτιμηθεί αν ο τρόπος συνυπολογισμού των περιόδων ανατροφής τέκνων που προβλέπει η νομοθεσία αυτή συνάδει με το άρθρο 21 ΣΛΕΕ.
- 32 Όσον αφορά την εφαρμοστέα νομοθεσία, όπως ορθώς υποστήριξε η Γερμανική Κυβέρνηση κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, το δικαίωμα συνεκτιμήσεως των περιόδων ανατροφής τέκνων μπορεί να θεμελιωθεί μόνο στις διατάξεις της νομοθεσίας του κράτους μέλους στο δίκαιο του οποίου υπαγόταν ο ενδιαφερόμενος κατά τη γέννηση του τέκνου.
- 33 Στην υπόθεση της κύριας δίκης, από τη δικογραφία προκύπτει ότι η D. Reichel-Albert, αφού κατοίκησε, εργάστηκε και κατέβαλε εισφορές στο σύστημα ασφάλισης γήρατος στη Γερμανία ως την 30ή Ιουνίου 1980, μετοίκησε στο Βέλγιο, όπου συνέχισε να λαμβάνει επίδομα ανεργίας ως την 30ή Οκτωβρίου 1980 και γέννησε δύο τέκνα, ενώ, στη συνέχεια, εγκαταστάθηκε επισήμως εκ νέου από την 1η Ιουλίου 1986, με την οικογένειά της, στη Γερμανία όπου ανέλαβε κανονική επαγγελματική δραστηριότητα.
- 34 Υπό τις περιστάσεις αυτές, ακόμη και αν υποθεθεί ότι πρέπει να ληφθεί υπόψη το άρθρο 13, παράγραφος 2, στοιχείο στ', το οποίο προσέθεσε στον κανονισμό 1408/71 ο κανονισμός 2195/91, δηλαδή μετά από τη συμπλήρωση των περιόδων που η D. Reichel-Albert αφιέρωσε στην ανατροφή των τέκνων της στο Βέλγιο, η διάταξη αυτή δεν είναι, εντούτοις, κρίσιμη για τα περιστατικά της

- υποθέσεως της κύριας δίκης, όσον αφορά τον συνυπολογισμό των περιόδων ανατροφής τέκνων στο πλαίσιο της ασφαλίσεως γήρατος (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση Kauer, προπαρατεθείσα, σκέψη 31).
- 35 Πράγματι, εφόσον ορισμένο πρόσωπο έχει, όπως η D. Reichel-Albert, εργαστεί και καταβάλει εισφορές αποκλειστικά σε ένα και μόνο κράτος μέλος, τόσο πριν όσο και μετά από την προσωρινή μετοίκηση, για λόγους αυστηρά οικογενειακούς, σε άλλο κράτος μέλος στο οποίο ποτέ δεν εργάστηκε ούτε κατέβαλε εισφορές, πρέπει να γίνει δεκτή η ύπαρξη επαρκούς δεσμού μεταξύ αυτών των περιόδων ανατροφής τέκνων και περιόδων ασφαλίσεως που έχουν συμπληρωθεί λόγω της ασκήσεως επαγγελματικής δραστηριότητας στο πρώτο κράτος μέλος (βλ., υπ' αυτή την έννοια, προπαρατεθείσες αποφάσεις Elsen, σκέψεις 25 έως 28, και Kauer, σκέψη 32). Εξάλλου, λόγω της συμπληρώσεως αυτών των περιόδων ασφαλίσεως, ζήτησε η D. Reichel-Albert από το DRN τον συνυπολογισμό των περιόδων που αφιέρωσε στην ανατροφή των τέκνων της κατά τη διάρκεια της διακοπής της επαγγελματικής της σταδιοδρομίας.
- 36 Κατά συνέπεια, πρέπει να γίνει δεκτό ότι σε περίπτωση όπως αυτή της D. Reichel-Albert εφαρμοστέα είναι η γερμανική νομοθεσία και ότι, όσον αφορά τον συνυπολογισμό και την αναγνώριση των περιόδων ανατροφής των τέκνων της στο πλαίσιο της ασφαλίσεως γήρατος, η D. Reichel-Albert δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι υπαγόταν στο κράτος μέλος της κατοικίας της κατά τη διάρκεια των συγκεκριμένων περιόδων (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση Elsen, προπαρατεθείσα, σκέψη 28).
- 37 Όσον αφορά τον τρόπο συνυπολογισμού των περιόδων ανατροφής τέκνων, πρέπει να εξεταστεί αν συμβιβάζονται με το άρθρο 21 ΣΛΕΕ εθνικές διατάξεις όπως αυτές των άρθρων 56 και 57 του SGB VI, κατ' εφαρμογή των οποίων, για τη χορήγηση συντάξεως γήρατος από τον αρμόδιο φορέα ενός κράτους μέλους, δεν συνυπολογίζονται οι περίοδοι ανατροφής τέκνων που έχουν συμπληρωθεί εκτός του εδάφους του κράτους μέλους αυτού, σε αντίθεση με εκείνες που έχουν συμπληρωθεί στο έδαφός του, εκτός αν, μεταξύ άλλων, ο γονέας που ασχολήθηκε με την ανατροφή είχε τη συνήθη κατοικία του, μαζί με το τέκνο, στην αλλοδαπή και είχε συμπληρώσει περιόδους ασφαλίσεως πριν την ανατροφή ή αμέσως πριν τη γέννηση του τέκνου λόγω ασκήσεως εκεί μισθωτής ή μη μισθωτής δραστηριότητας.
- 38 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, μολονότι τα κράτη μέλη διατηρούν την αρμοδιότητα οργάνωσης των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως, οφείλουν εντούτοις να ασκούν την αρμοδιότητα αυτή τηρώντας το δίκαιο της Ένωσης και, ιδίως, τις διατάξεις της Συνθήκης σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 21 ΣΛΕΕ (βλ., υπ' αυτή την έννοια, αποφάσεις Elsen, προπαρατεθείσα, σκέψη 33, καθώς και της 1ης Απριλίου 2008, C-212/06, Gouvernement de la Communauté française και gouvernement wallon, Συλλογή 2008, σ. I-1683, σκέψη 43).
- 39 Ειδικότερα, το Δικαστήριο, στη σκέψη 34 της αποφάσεως Elsen, προπαρατεθείσα, έχει ήδη διαπιστώσει, όσον αφορά προϊσχύουσα μορφή των επίμαχων διατάξεων στην κύρια δίκη, ότι τέτοιες διατάξεις θέτουν σε μειονεκτική θέση τους πολίτες της Ένωσης που έχουν ασκήσει το δικαίωμά τους για ελεύθερη κυκλοφορία και διαμονή στα κράτη μέλη, το οποίο κατοχυρώνει το άρθρο 21 ΣΛΕΕ.
- 40 Σε κατάσταση όπως αυτή της D. Reichel-Albert, οι σχετικές διατάξεις έχουν ως αποτέλεσμα πρόσωπο το οποίο ασχολείται με την ανατροφή τέκνων, εφόσον δεν έχει συμπληρώσει λόγω της ασκήσεως μισθωτής ή μη δραστηριότητας περιόδους υποχρεωτικής ασφαλίσεως κατά την ανατροφή των τέκνων του ή αμέσως πριν από τη γέννησή τους, να στερείται, για τον υπολογισμό του ποσού της συντάξεώς του, του δικαιώματος συνυπολογισμού των περιόδων ανατροφής των τέκνων του για τον μοναδικό λόγο ότι μετόικησε προσωρινά σε άλλο κράτος μέλος, ακόμη και αν δεν άσκησε καμία μισθωτή ή μη δραστηριότητα στο κράτος μέλος αυτό.

- 41 Ως εκ τούτου, αυτό το πρόσωπο υπόκειται, στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια, σε λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση σε σχέση με εκείνη που θα είχε αν δεν είχε κάνει χρήση των διευκολύνσεων που παρέχει η Συνθήκη στον τομέα της κυκλοφορίας (βλ. απόφαση της 21ης Ιουλίου 2011, C-503/09, Stewart, Συλλογή 2011, σ. I-6497, σκέψη 83 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 42 Εθνική κανονιστική ρύθμιση, όμως, η οποία θέτει σε δυσμενή θέση ορισμένους ημεδαπούς απλώς και μόνο επειδή άσκησαν το δικαίωμά τους ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής σε άλλο κράτος μέλος συνεπάγεται έτσι άνιση μεταχείριση, η οποία αντιβαίνει στις αρχές επί των οποίων θεμελιώνεται η ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης, δηλαδή στη διασφάλιση της ίδιας νομικής μεταχειρίσεως κατά την άσκηση του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας (απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2006, C-520/04, Turreinen, Συλλογή 2006, σ. I-10685, σκέψη 22).
- 43 Επιπροσθέτως, δεν αποδεικνύεται ούτε καν υποστηρίζεται από το συγκεκριμένο κράτος μέλος ότι νομοθεσία όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη μπορεί να δικαιολογηθεί από λόγους αντικειμενικούς και να είναι ανάλογη προς τον θεμιτώς επιδιωκόμενο από το εθνικό δίκαιο σκοπό (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 12ης Μαΐου 2011, C-391/09, Runevič-Vardyn και Wardyn, Συλλογή 2011, σ. I-3787, σκέψη 83 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 44 Κατά συνέπεια, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, σε περίπτωση όπως η επίμαχη της κύριας δίκης, ο αποκλεισμός του συνυπολογισμού των περιόδων ανατροφής τέκνων που συμπληρώθηκαν εκτός του εθνικού εδάφους, όπως προβλέπεται στα άρθρα 56 και 57 του SGB VI, προσκρούει στο άρθρο 21 ΣΛΕΕ.
- 45 Υπό τις περιστάσεις αυτές, κατόπιν των προεκτεθέντων, στα υποβληθέντα ερωτήματα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, σε κατάσταση όπως αυτή της κύριας δίκης, το άρθρο 21 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι υποχρεώνει τον αρμόδιο φορέα ενός κράτους μέλους να συνυπολογίζει, για τη χορήγηση συντάξεως γήρατος, τις περιόδους που αφιερώθηκαν στην ανατροφή τέκνου οι οποίες συμπληρώθηκαν σε άλλο κράτος μέλος, ως εάν οι περίοδοι αυτές να είχαν συμπληρωθεί στο έδαφός του από πρόσωπο το οποίο έχει ασκήσει επαγγελματική δραστηριότητα στο πρώτο κράτος μέλος και το οποίο, κατά τη γέννηση των τέκνων του, είχε παύσει προσωρινά να εργάζεται και είχε εγκατασταθεί, για λόγους αυστηρά οικογενειακούς, στο έδαφος του δεύτερου κράτους μέλους.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 46 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφαινεται:

Σε κατάσταση όπως αυτή της κύριας δίκης, το άρθρο 21 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι υποχρεώνει τον αρμόδιο φορέα ενός κράτους μέλους να συνυπολογίζει, για τη χορήγηση συντάξεως γήρατος, τις περιόδους που αφιερώθηκαν στην ανατροφή τέκνου οι οποίες συμπληρώθηκαν σε άλλο κράτος μέλος, ως εάν οι περίοδοι αυτές να είχαν συμπληρωθεί στο έδαφός του από πρόσωπο το οποίο έχει ασκήσει επαγγελματική δραστηριότητα στο πρώτο κράτος μέλος και το οποίο, κατά τη γέννηση των τέκνων του, είχε παύσει προσωρινά να εργάζεται και είχε εγκατασταθεί, για λόγους αυστηρά οικογενειακούς, στο έδαφος του δεύτερου κράτους μέλους.

(υπογραφές)